

Transformasjon og dyptdialog

Av Dag Andersen

Den materialistiske epoken er inne i sin slutfase. For å unngå at den bryter sammen må vi raskest mulig transformere dette kulturnivået opp på det neste trinn.

De siste 50 årene har både antall mennesker på jorden og størrelsen på det gjennomsnittlige forbruket økt dramatisk. Men ut over et moderat nivå av materiell standard, har det ikke gjort menneskene lykkeligere. Planetens økologi tåler ikke at den materielle veksten fortsetter mye lenger. Vi er kommet til et punkt der mer av det samme skaper flere problemer enn det løser.

Stilt overfor en slik utfordring kan vi velge å arbeide på et praktisk hverdagsplan, vi kan arbeide med å forbedre teknologien, endre holdninger og påvirke politikken. Alt dette er vel og bra, men vi må samtidig arbeide med grunnleggende endringer. Vi må forstå omfanget av og dybden i transformasjonsprosessen vi er i startfasen av. En første tilnærming kan være å skissere *Transformasjonens tre bærebjelker*:

I. Materialismens overskridelse

Det materialistiske paradigmet, troen på at det vi kan se med våre øyne er det eneste helt virkelige, er en farlig forenkling. Det gjør at vi handler som om det materielle var det eneste verdifulle. Økonomiske hensyn styrer det meste. Men både menneskene og verden rundt oss er uendelig mye mer enn det fysiske materielle. Enda har ingen sett en tanke eller en følelse, likefullt er det tanker og følelser som styrer menneskenes liv. Både religion og vitenskap peker på at det er større sammenhenger bak den for oss synlige del av virkeligheten. Det materialistiske paradigmet må utvides til et holistisk paradigme.

II. Kjærlighet som metode

Vi mennesker er styrt av våre følelser, av grådighet og frykt, av kjærlighet og plikt, av ære og av skam. I dag er verden i stor grad styrt av frykt og emosjonelle reaksjoner på denne som sinne, grådighet og kontrollbehov. For å komme videre må vi øke vår emosjonelle kompetanse, vi må systematisk dyrke fram og bygge på positive emosjonelle energier – på kjærlighet. Her kan gammel visdom, religiøse tradisjoner og ny forskning gå hånd i hånd. Det vil gjøre oss lykkeligere, mer kreative og vi kan utrette mer sammen.

III. Dialogisk samspill

Det materialistiske paradigmet baserer seg i hovedsak på enkle mekanistiske modeller, men både naturen, mennesket og samfunnet fungerer på organisk måte. Vi inngår i systemer hvor årsak og virkning henger sammen i kretsløp av ulik art. Det gjelder fra de store økologiske systemene til den minste organisme, det gjelder familier, nasjoner og bedrifter. Skal vi komme oss videre må konfrontasjon og konkurranse erstattes med dynamisk samspill av dialogisk art. Både marked og demokrati må videreutvikles.

Endringer av første, andre og tredje grad

Det vi kan kalle *endringer av første grad* er å gjøre mer eller mindre av det samme, som for eksempel å bruke mindre strøm, spise mindre fet mat osv. *Endringer av andre grad* innebærer at vi skifter fra et system til et annet, fra et produksjonssystem til et annet, fra en teknologi til

en annen, men fortsatt mellom systemer av samme karakter. *Endringer av tredje grad* er langt mer grunnleggende, de innebærer en fundamental utvidelse av den rammen vi tenker og arbeider innenfor, de innebærer et paradigmeskifte.

Endringer av tredje grad på samfunnsnivå innebærer epokeskifter som det fra middelalder til moderne tid. Det betyr at de etablerte rammene for vår forståelse sprenges. Forrige gang, med Renessansen og Reformasjonen, var det den religiøse rammen som styrte tenkning og følelser og derfor måtte sprenges. I dag betyr det først og fremst å sprengte den naturvitenskapelige rammen som bestemmer hva vi oppfatter som *virkeligheten*.

Det betyr ikke nødvendigvis at naturvitenskapens resultater er feil, bare at de er avgrenset til en ganske liten del av virkeligheten, den vi kan oppfatte med våre fysiske sanser. Mange fysikere har selv sett dette. Det synes i dag å være tilnærmet enighet mellom astrofysikerne om at de bare forstår hva 4% av universet består av. Hele 96% kaller de *mørk materie* og *mørk energi* – de aner ikke hva det er – det er former for materie og energi som ikke er av fysisk art.

Vi trenger endringer både av første, andre og tredje grad. Redusert forbruk (1. grad) er viktig. Omlegging fra vekstøkonomi til kretsløpsøkonomi (2. grad) er viktig, faktisk helt avgjørende. Men den grunnleggende endringen, den som kan bringe oss opp på et nytt kulturelt nivå, endringen av tredje grad, handler om en utvidelse av menneskets bevissthet.

Da handler det ikke bare om noen nye tanker og ideer, om nytt tankeinnhold, det handler om en ny måte å tenke på. Det handler ikke bare om nye verdier og høyere moral, det handler om et helt nytt forhold til følelser. At følelser ikke lenger er noe vi *har* eller *får*, det er noe vi *gjør*. Vi velger selv hvilke emosjonelle energier vi vil bruke.

Å objektivisere det ikke-fysiske

Den materialistiske epoken, de siste 500 år, har vi brukt til å forstå og beherske det fysiske, eller i alle fall store deler av det fysiske. Det er først nylig vi har begynt å forstå de store økologiske sammenhengene. Og fortsatt har naturvitenskapen ikke klart å kartlegge og forstå slike fenomener som chakraer og energibaner, verken i menneskekroppen eller i jorden, til tross for at dette er fysiske fenomener. Vi har bare begynt utforskningen av det som skjer på nano-nivå. Men teknologien demonstrerer at vi har forstått ganske mye mer enn for 500 år siden.

På de fleste andre felt har vi til nå forstått ganske lite. Verken psykologien eller sosiologien har så langt fått sin Kopernikus. Fortsatt er det få som har oppdaget emosjonalitetens lover¹. Den emosjonelle verden har sin form for materie og energi og sine lovmessigheter som stort sett fungerer motsatt av fysikkens lover. Det naturvitenskapelige paradigmet dominans har hindret oss i å forstå dette. Reduksjonismen, troen på at alt til syvende og sist må ha en fysisk årsak, har ligget under og hindret oss.

Enda sterkere har dette hindret oss i å forstå tankenes verden, ideenes verden - den rasjonelle verden. Vi har båret på en forestilling om at tanker og ideer er noe som oppstår i hjernen, inne i hodet vårt. For de fleste er dette en selvfølgelighet det ikke stilles spørsmål ved. Det har hindret oss i å oppdage at ideer er noe som kommer til oss, på omtrent samme måte som

¹

informasjon, som data, kommer til oss, det er noe vi oppdager. Vi kan få dette gjennom våre fysiske sanser, men også direkte uten å gå gjennom sanseapparatet. Det siste er ugjendrivelig bevist ved forskningsentre som Stanford og Princeton, men det overses fordi det ikke passer inn i det herskende paradigmet.

Også på dette felt er noen av de fremste forskerne kommet lenger enn de kan forklare innenfor det naturvitenskaplige paradigmet. Albert Einstein er kanskje den som har sagt dette tydeligst. Han beskrev ganske nøyaktig hvordan han i lang tid hadde gått og båret på et grunnleggende spørsmål, for så en morgen, mens han sto og kledde på seg, fikk han en intuisjon, svaret kom til ham. Det var ikke i klare ord eller tall, men som et idéinnhold. Han skrev raskt et par artikler som han publiserte – og der la grunnlaget for både relativitetsteorien og det meste annet han senere ble berømt for. Mange andre har beskrevet tilsvarende opplevelser. Platon snakket mye om ideenes verden. Vårt eget tankespinn med de få, små byggeklossene vi kjenner, viser seg nesten alltid å være feil. Vitenskapens historie viser det tydeligere enn noe annet. Svært mye av det vi har lært på høyskoler og universiteter opp gjennom historien har vist seg å være feil – det har vært fiktive konstruksjoner – enten det nå har vært kalt vitenskap eller teologi.

Samtidig vet vi når vi har gjort en genuin oppdagelse at den er sann. Den første europeeren som fant Nilens kilde, Victoriasjøen, (J. H. Speke i 1858) visste hva han hadde funnet, uavhengig av hva noen medlemmer i Geografisk selskap hjemme i London måtte mene. Innsikter er oppdagelser. Oppdager vi hvordan en teknisk innretning fungerer, så er ikke det noe vi tror eller mener, det er noe vi vet. Det karakteristiske ved innsikter er at de kommer brått. Noen ganger krever de lang modningstid, men det er ikke noe vi må huske, ikke noe vi skal lære, det er noe vi oppdager. Og har vi forstått noe, har vi fått en innsikt, så må vi leve med den. Det er med erkjennelser som med mord, har du begått dem må du leve med dem resten av livet.

Dyp dialog

Har vi først klart å legge reduksjonismen bak oss, forstår vi at det finnes bevissthet, materie og energi som ikke er fysiske, årsaker som ikke er av fysisk art - så kan veien være kort til å overskride det materialistiske paradigmet. Da åpner det seg muligheter for å oppdage at vi ikke lever bare i en fysisk verden, men også i en emosjonell verden, i følelsenes og drømmenes verden. Vi lever i en tredje verden, i tankenes og ideenes verden – og sannsynligvis i mange andre verdener vi så langt bare kan drømme om.

Av alle disse verdener er det bare den fysiske som er manifestert i tid og rom. Alle andre verdener er det fysikerne kaller *non local*. De er sannsynligvis en del av de 96% som astrofysikerne sier de ikke kan gjøre rede for. Likevel kan vi forholde oss til dem på en bevisst måte.

Når vi drømmer eller dagdrømmer – og forskning viser at vi dagdrømmer en stor del av vår såkalte våkne tid – så er vår oppmerksomhet vendt mot den emosjonelle verden. Når vi tenker på en konsentrert måte har vi oppmerksomheten i den rasjonelle/mentale verden.

Vi sier gjerne at oppmerksomheten er vendt ”innover”, men det er et bilde hentet fra den fysiske verden. I virkeligheten er både drømmene og tankene *non local*, de er verken inne eller ute. Det er bare fysiske fenomener som er lokalisert et eller annet sted i det

tredimensjonale rommet. Altså bare de 4% som astrofysikerne snakker om. Alt annet eksisterer uten å være manifestert i det fysiske rom.

Hvor kommer idéene fra, hvor kommer innsiktene fra? Strengt tatt ikke fra noe sted. De hører hjemme i ideenes verden og den er altså *non local*. Men de finnes og vi kan komme i kontakt med dem, vi kan oppdage dem. Vi kan stille spørsmål og vi kan få svar.

Vi inngår i noe vi kan kalle et kollektivt bevissthetsfelt, hvor vi fører en dialog enten vi nå har oppdaget det eller ei. Men ved å bli oss dette bevisst, ved å sprengte det reduksjonistiske paradigmet og oppdage at det finnes verdener som ikke er fysiske, som ikke er begrenset til et tredimensjonalt rom, som ikke følger fysikkens lover, så kan vi intensivere dialogen med dem. Det er en bokstavelig talt grensesprengende frigjøring. Det er en transformasjon til et høyere bevissthetsnivå.

Den materialistiske epoken, de siste 500 år, har hatt som prosjekt å forstå og beherske det fysiske. Den epoken vi nå står foran vi ha som prosjekt å begynne utforskningen av de ikkefysiske verdener. Det er rimelig å anta at dette vil ha minst like fundamentale konsekvenser som utforskningen av det fysiske har hatt de siste 500 år med sine vitenskaplige, teknologiske, økonomiske og politiske revolusjoner på rad og rekke.

Er det mulig?

Endringer av tredje grad er vanskelige å forestille seg. Strengt tatt er det vel umulig, konsekvensene av en økt bevissthet er noe vi må oppdage, noe vi må erfare.

Ingen som levde for 200 år siden kunne forestilt seg dagens samfunn. Derfor er det også vanskelig å tro at det er mulig å få politisk oppslutning om noe slikt. Likevel har store epokeskifter skjedd flere ganger opp gjennom historien, fra oldtid til middelalder, fra middelalder til moderne tid, for å nevne de to siste.

Endringene kommer når de gamle løsningene ikke lenger er fruktbare, når de skaper flere problemer enn de løser. Og de kommer dersom man klarer å utvide perspektivet, dersom man klarer å sprengte det gamle paradigmet. Det er ikke sikkert det lykkes, mange sivilisasjoner har faktisk gått under, men det er mulig.

De gangene det har lyktes å løfte samfunnet opp på et nytt utviklingstrinn er det ved hjelp av impulsene fra pionerene for det nye som var i endring. Pionerene selv har sjelden hatt det lett, men når de har lyktes, er det ved å praktisere det nye. Se på renessansen og opplysningstiden, var det angrepene på foreldede ”sannheter” som vant fram, eller var det nye oppdagelser, innsikter og oppfinnelser?

Materialismens yppersteprester har hele den etablerte maktstruktur på sin side, det gjelder i politikk, media og forskning, for ikke å snakke om næringslivet og arbeidslivets organisasjoner. Det er neppe ved å sloss på deres premisser at det nye vinner fram.

Endringer av tredje grad kan ikke oppnås uten å utvikle det større paradigmet og de metoder som er knyttet til dette. Forhåpentlig er det også slik at når de nye innsiktene og metodene er tilstrekkelig utviklet, vil de få gjennomslag i kraft av sin kvalitet – de gamle vil fremstå som primitive i forhold.

Har du først oppdaget hvor snever og fattig den reduksjonistisk /materialistiske verden er, så er det utenkelig å gå tilbake. Har du sett hvor bevisstløst og primitivt et marked fungerer, at de store beslutningene blir til som summen av de mange små, at det er som å kjøre på autopilot – ja, så vet du at det bare kan brukes til begrensede formål.

Har du hørt og sett hvordan debatt og ”kritisk tilnærming” fungerer som en form for kampsport, hvordan det skjerper motsetninger og låser frontlinjer – så vet du at det ikke er den korteste og sikreste veien til nye innsikter og gode løsninger.

Alternativet er å utvikle noe nytt som virker bedre og å leve som eksempler på dette. Det er det beste for alle parter, ikke minst for pionerene selv. Det er mer effektivt og det er mer behagelig å være for noe nytt enn mot noe gammelt. Ofte gjelder dette også for endringer av første og annen grad.

Hovedpoenget er likevel på et annet plan. Denne gang er dialogisk samspill og kjærlighet som metode i seg selv budskapet. Det etablerte system er i bunn og grunn fryktbasert, det er alles kamp mot alle, om enn i siviliserte former. Debatt er en kampsport. Marked er en kampform. Systemet er basert på selvhevdelse, på at vi holder hverandre i sjakk. Vi endrer ikke dette ved å skremme folk bort fra frykten.

Derfor er en finanskriser ikke en konstruktiv krise, den utløser ikke kreative krefter. Markedet svinger mellom de to negative følelsene frykt og grådighet. Finanskriser øker frykten. Da er reaksjonen samling om den gamle metoden, om å oppnå økonomisk vekst og med det økt sysselsetting.

Tjenende lederskap

Det kvalitativt nye innføres med kvalitativt bedre metoder enn det gamle. Dialogisk samspill med gode krefter i alle verdener vi klarer å få en bevissthet om, gir et rikere liv ikke bare for oss selv, det påvirker også våre omgivelser.

I det postmaterialistiske samfunn med dialogisk samspill og kjærlighet som metode, vil lederskap være et *tjenende lederskap*, ikke et herskende. Mahatma Gandhi er et lysende eksempel på slikt tjenende lederskap i nyere tid.

Utfordringen kompliseres av at store deler av den muslimske verden samtidig er på vei fra et middelaldersk samfunn til et ”moderne”, med all den religiøse inderliggjøring, vold og frykt det medfører. Vi kjenner det igjen fra vår egen historie. Ingen steder brant heksebålene så hyppig som i Nord-Europa.

Det er mulig det trengs et under for å redde menneskeheten fra å ødelegge sitt eget livsgrunnlag og seg selv. Men undere er vel ikke annet enn virkninger frembrakt av årsaker vi ikke har forstått. Det er nettopp det transformasjonen handler om. Vi skal forstå og nyttegjøre oss sammenhenger vi til nå ikke har forstått. På det grunnlag skal vi være forbilder og praktisere tjenende lederskap.